

Μετασχηματίζουσα Μάθηση μέσα από την Αισθητική Εμπειρία: Υποθετική εφαρμογή στο πρόγραμμα «Σχολές Γονέων»

Βίντου Αουρέλα

Φιλολόγος, Med Παιδαγωγική Ψυχολογία
Med Εκπαίδευση Ενηλίκων

Γεωργοβρεττάκου Σταματίνα

Φιλολόγος, Θεολόγος
Med Παιδαγωγική Ψυχολογία- Med Εκπαίδευση Ενηλίκων

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η υποθετική εφαρμογή της μεθόδου «Μετασχηματίζουσα Μάθηση μέσα από την Αισθητική Εμπειρία». Η εφαρμογή της εν λόγω μεθόδου θα πραγματοποιηθεί σε μια ομάδα εκπαιδευομένων γονέων στο πλαίσιο των συναντήσεων του προγράμματος «Σχολές Γονέων». Αρχικά και σύμφωνα με τα στάδια της μεθόδου θα γίνει ο προσδιορισμός της ανάγκης για κριτική διερεύνηση του θέματος της ενσυναίσθησης και στη συνέχεια οι εκπαιδευόμενοι γονείς θα εκφράσουν τις απόψεις τους σχετικά με αυτό. Έπειτα, ακολουθεί ο προσδιορισμός των υποθεμάτων και κριτικών ερωτημάτων βάσει των οποίων θα γίνει η επιλογή και μετέπειτα η επεξεργασία των έργων τέχνης. Παρουσιάζονται, επίσης, οι προσδοκίες και οι στόχοι που αναμένεται να εκπληρωθούν με την παρατήρηση του κάθε ένα από τα έργα τέχνης. Στη συνέχεια, περιγράφεται το στάδιο της επεξεργασίας των έργων τέχνης που θα γίνει βάσει της σύντομης τεχνικής, VisibleThinking (Perkins, 1994). Η εργασία ολοκληρώνεται με την περιγραφή του τελευταίου σταδίου της μεθόδου, από της πραγματοποίησης του κριτικού αναστοχασμού καθώς και την εξαγωγή συμπερασμάτων.

Λέξεις κλειδιά: μετασχηματίζουσα μάθηση, έργο τέχνης, κριτικός στοχασμός, τεχνική VisibleThinking

Εισαγωγή

Η μέθοδος *Μετασχηματίζουσα Μάθηση μέσα από την Αισθητική Εμπειρία* αποτελεί μια σύγχρονη τάση στην εκπαίδευση ενηλίκων και βασίζεται στη χρήση της τέχνης στην εκπαιδευτική διαδικασία με σκοπό την ανάπτυξη και καλλιέργεια στοχαστικού διαλόγου και κριτικού αναστοχασμού (Κόκκος, 2011). Επίσης, η παρατήρηση των έργων τέχνης λειτουργεί ενισχυτικά ως προς την αποκάλυψη νέων κοινωνικών αξιών, φιλοσοφικών αντιλήψεων, ιστορικών και πολιτικών πληροφοριών συνοψίζοντας έτσι μια πληθώρα πολιτιστικών στοιχείων (Μέγα, 2011).

Όταν βρισκόμαστε μπροστά σε ένα έργο τέχνης, σύμφωνα με τον Perkins (1994), δεν αναζητούμε απαραιτήτως μια συγκεκριμένη απάντηση, αλλά μπορούμε να οδηγηθούμε σε βιωματική νοημοσύνη (experientialintelligence) δελεαζόμενοι και κατευθυνόμενοι από αυτό. Ως εκ τούτου, θα ξετυλιχθούν και αποκαλυφθούν μπροστά στα μάτια μας ποικίλες βαθιές, σε νόημα, αναγνώσεις-ερμηνείες του έργου τέχνης. Σε αυτήν την περίπτωση ο Perkins (1994) αναφέρεται σε διεργασίες αναστοχαστικής νοημοσύνης (reflectiveintelligence), την οποία ορίζει ως τις γνώσεις, δεξιότητες και συμπεριφορές που συμβάλλουν στην ψυχική/διανοητική αυτοδιαχείριση του ατόμου.

Η ομάδα των εκπαιδευομένων γονέων αποτελείται από 15 γονείς συνολικά με επικράτηση της γυναικείας παρουσίας (13 γυναίκες και 2 άντρες). Η σύνθεση της ομάδας όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο ποικίλει. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν γονείς απόφοιτοι και των τριών βαθμίδων εκπαίδευσης με την κεντρική θέση να κατέχουν οι απόφοιτοι λυκείου. Ακόμα, το ηλικιακό εύρος των μελών κυμαίνεται μεταξύ 30 έως 49 ετών. Όσον αφορά στη προέλευση, διακρίνεται έντονα το πολυπολιτισμικό χαρακτηριστικό της ομάδας.

Οι συναντήσεις πραγματοποιούνται πρωινές ώρες και μια φορά την εβδομάδα στο δημοτικό σχολείο όπου φοιτούν τα παιδιά των εκπαιδευομένων γονιών και θα έχουν συνολική διάρκεια 25

ωρών. Συνεπώς, σε συνεργασία με τους γονείς αποφασίζεται οι 25 ώρες να καταναμηθούν σε 10 συναντήσεις των δυόμισι ωρών η κάθε μια (συμπεριλαμβάνεται το διάλειμμα 15 λεπτών). Το γεγονός ότι οι περισσότεροι γονείς επέλεξαν πρωινές συναντήσεις δηλώνει και την επικρατούσα εργασιακή τους κατάσταση, η οποία δεν υφίσταται αυτή την περίοδο. Οι πλειοψηφία αυτών είναι χρόνια αφιερωμένοι στα οικιακά καθήκοντα και στην ανατροφή των παιδιών τους.

Σχεδιασμός εφαρμογής της μεθόδου

Η μέθοδος *Μετασχηματίζουσα Μάθηση* από την *Αισθητική Εμπειρία* περιλαμβάνει έξι διακριτά στάδια (Κόκκος, 2009), τα οποία θα περιγράψουν στη συνέχεια αναλυτικά. Δεδομένου του γεγονότος ότι η εφαρμογή της εν λόγω μεθόδου θα πραγματοποιηθεί σε τρεις συναντήσεις των δυόμισι ωρών η κάθε μία προτείνεται η ακόλουθη κατανομή του χρόνου για το κάθε στάδιο: Στην πρώτη συνάντηση θα εφαρμοστούν τα τέσσερα πρώτα στάδια της μεθόδου, στη δεύτερη συνάντηση θα πραγματοποιηθεί η επεξεργασία των έργων τέχνης και στην τελευταία θα λάβει χώρα ο κριτικός αναστοχασμός.

Πρώτο στάδιο

Προσδιορισμός της ανάγκης για κριτική διερεύνηση του θέματος

Σε αυτό το πρώτο στάδιο θα γίνει ο προσδιορισμός της ανάγκης για την κριτική διερεύνηση του θέματος, το οποίο αφορά στον ρόλο της ενσυναίσθησης στη σχέση γονέα-παιδιού και στη συναισθηματική αγωγή του παιδιού. Το θέμα της ενσυναίσθησης εντάσσεται στη προτεινόμενη θεματική διδακτική ενότητα «Η επικοινωνία στην οικογένεια». Υποθέτουμε ότι οι γονείς έχουν ενημερωθεί/διδασχθεί σε προηγούμενες συναντήσεις ορισμένα ζητήματα που αφορούν στην αποτελεσματική επικοινωνία στο οικογενειακό πλαίσιο καθώς και τον ρόλο της Συναισθηματικής Νοημοσύνης στην συναισθηματική αγωγή του παιδιού. Ωστόσο, η εκπαιδύτρια παρατηρεί ότι σε μεγάλο βαθμό οι εκπαιδευόμενοι δεν γνωρίζουν τη σημασία που έχει η συναισθηματική αγωγή του παιδιού για την υγιή ψυχοκοινωνική του εξέλιξη καθώς και την αποτελεσματικότερη επικοινωνία μέσα στην οικογένεια.

Η ενσυναίσθηση, ως έκφραση της Συναισθηματικής Νοημοσύνης, θεωρείται απαραίτητο και βασικό συστατικό για ικανοποιητικές διαπροσωπικές σχέσεις καθώς και για μια αποτελεσματικότερη επικοινωνία. Υποστηρίζεται ότι είναι απαραίτητη σε σχέσεις, στις οποίες ενυπάρχει το στοιχείο της βοήθειας και της προσφοράς (Altman, 1983). Ακόμα, οι έρευνες καταδεικνύουν ότι η ενσυναίσθηση συνεισφέρει άμεσα στη βελτίωση των σχέσεων σε όλα τα επίπεδα όπως το προσωπικό, κοινωνικό και οικογενειακό (Guerney, 1988· Herworth&Larsen, 1993).

Αρκετοί θεραπευτές υποστηρίζουν ότι η απουσία ενσυναίσθησης στη σχέση γονέα – παιδιού μπορεί να επιδράσει αρνητικά στην ανάπτυξη και την ψυχολογική υγεία του παιδιού (Kohut, 1984· Leahy, 1991· Martin, 1996). Επίσης, οι ερευνητές, οι οποίοι μελέτησαν την παρουσία της ενσυναίσθησης υποστηρίζουν ότι είναι σημαντική για την ανάπτυξη του παιδιού και του ατόμου που το φροντίζει (Kohut, 1984· Stern, 1989). Ακόμα, ευρήματα μελετών υποστηρίζουν τον σπουδαίο ρόλο της ενσυναίσθησης στην σχέση του γονέα με το παιδί του ως προς την καλλιέργεια και την ανάπτυξη αποτελεσματικότερης επικοινωνίας. Πιο συγκεκριμένα, τα παιδιά των γονιών που διαθέτουν υψηλή αίσθηση της ενσυναίσθησης έχουν πολλές πιθανότητες να αναπτύξουν και τα ίδια αυτήν την ικανότητα (Strayer&Roberts, 2004).

Συνεπώς, από τα παραπάνω εξάγεται το συμπέρασμα ότι η διδασκαλία της ενσυναίσθησης θα πρέπει να βρίσκεται στο επίκεντρο πολλών προγραμμάτων εκπαίδευσης γονέων (Brems, Baldwin&Baxter, 1993) καθώς υπάρχει ξεκάθαρη σχέση μεταξύ της έλλειψης ενσυναίσθησης και της γονικής συμπεριφοράς.

Δεύτερο στάδιο

Έκφραση των απόψεων των εκπαιδευομένων

Η εκπαιδευτική διαδικασία που θα χρησιμοποιηθεί θα είναι αυτή της ομαδικής εργασίας. Σύμφωνα με πολλούς μελετητές η εργασία σε ομάδες «αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της

εκπαίδευσης ενηλίκων» (Κόκκος, 2005, σελ. 52). Ορισμένα από τα πλεονεκτήματα που διαθέτει η εν λόγω τεχνική είναι: (1) η ευελιξία, δηλαδή μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε όλα τα γνωστικά πεδία, (2) οι εκπαιδευόμενοι μαθαίνουν μέσω πράξης, αναπτύσσοντας συγχρόνως την αυτονομία τους, (3) εξασφαλίζεται η ενεργητική συμμετοχή όλων των εκπαιδευομένων και (4) επιτυγχάνονται αποτελεσματικά οι εκπαιδευτικοί στόχοι σε όλα τα επίπεδα (γνώσεων δεξιοτήτων και στάσεων) (Τσιμπουκλή&Φίλιπς, 2010).

Επομένως, οι εκπαιδευόμενοι γονείς θα χωριστούν σε ομάδες των πέντε ατόμων και θα συζητήσουν με αφετηρία την ερώτηση «Ποια είναι η άποψή σας για την ενσυναίσθηση και τον ρόλο αυτής στη σχέση του γονέα με το παιδί του». Η κάθε ομάδα θα καταγράψει τις απόψεις συνοπτικά και περιεκτικά σε χαρτί. Στην ολομέλεια θα συνοψίσουμε τις απόψεις όλων των ομάδων και θα πραγματοποιηθεί η εξαγωγή γενικών συμπερασμάτων. Ακολούθως, αναφέρονται ενδεικτικά ορισμένες απόψεις των γονιών για το υπό συζήτηση θέμα.

Ομάδα Α: «Ομολογούμε πως κάποιος από μας δεν γνωρίζαμε αυτόν τον όρο. Όμως πιστεύουμε πως το να μπαίνει κάποιος γονιός στη θέση του παιδιού του και να καταλαβαίνει τα συναισθήματά του σε διάφορες περιστάσεις πιθανόν να ωφελήσει το ίδιο το παιδί. Δεν το έχουμε σκεφτεί με τέτοιο τρόπο. Αυτό δεν είναι εύκολη υπόθεση καθώς με τόσα προβλήματα που έχουμε δεν υπάρχει χρόνος να κάνεις τέτοιου είδους συζητήσεις, δηλαδή συναισθηματικές. Επίσης, πολλές φορές δεν υπάρχει ούτε καν η διάθεση και έτσι η επικοινωνία στην οικογένεια αφορά μόνο τα βασικά».

Ομάδα Β: «Σε γενικές γραμμές πιστεύουμε πως ενσυναίσθηση σημαίνει να είμαι καλή με το παιδί μου και αφού είμαι καλή μητέρα τότε το παιδί θα αισθάνεται χαρούμενο. Όμως, δεν υπάρχει η δυνατότητα να ακολουθήσουμε πάντα τον δρόμο της καλοσύνης γιατί και οι γονείς είναι άνθρωποι με συναισθηματικές ανάγκες και μπορεί κάποιες φορές να αντιδρούν με διαφορετικό τρόπο. Τότε το παιδί παρεξηγεί τη συμπεριφορά τους και δεν βλέπει το δικαίωμά μας έστω και μια φορά να μην είμαστε καλοί μαζί του».

Ομάδα Γ: «Η έννοια της ενσυναίσθησης είναι τόσο περίπλοκη και επιστημονική που δεν μπορούμε εμείς που μεγαλώσαμε σε άλλες κοινωνικές συνθήκες να την καταλάβουμε. Βέβαια, κατανοούμε την ανάγκη να μπαίνουμε στη θέση των παιδιών μας για να μπορέσουμε να επιλύσουμε τα όποια συναισθηματικά τους προβλήματα. Συνήθως, συμπεριφερόμαστε βασιζόμενοι σε ένα τυπικό καλούπι, το οποίο δύσκολα το αποβάλλουμε. Ίσως, όλα εκκινούν από το επίπεδο της αυτογνωσίας που ο καθένας μας διαθέτει».

Τρίτο στάδιο

Προσδιορισμός των υποθεμάτων και κριτικών ερωτημάτων

Για τις ανάγκες αυτού του σταδίου θα κινηθούμε σε τρεις κατευθύνσεις: (1) Εντοπισμός των υποθεμάτων, (2) Ομαδική καταγραφή στον χαρτοπίνακα και (3) Μετατροπή των υποθεμάτων σε κριτικά ερωτήματα. Από τις απόψεις που προαναφέρθηκαν εξάγονται εύστοχα συμπεράσματα. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρθηκε η παραδοχή της άγνοιας κάποιων γονιών σχετικά με την ενσυναίσθηση και τον ρόλο αυτής. Επίσης, διακρίνεται η σύγχυση που υπάρχει σχετικά με τις συμπεριφορές που οδηγούν σε ενσυναισθηματική επικοινωνία και δράση. Ακόμα, στις απόψεις των γονιών διαφαίνεται η αδυναμία τους να προχωρήσουν σε αλλαγή πεποιθήσεων και στερεοτύπων, καθώς όπως οι ίδιοι υποστηρίζουν μεγάλωσαν «σε άλλες κοινωνικές συνθήκες». Συνεπώς, αφού μελετηθούν με προσοχή όλες οι ανωτέρω εκφραζόμενες απόψεις των ομάδων τα υποθέματα που θα προκύψουν είναι τα παρακάτω:

1. Κατανόηση της έννοιας της ενσυναίσθησης και παράγοντες που επηρεάζουν τη βίωσή της.
2. Ο σημαντικός ρόλος της ενσυναίσθησης στις διαπροσωπικές σχέσεις.
3. Ενσυναίσθηση και παιδί: Η ενσυναίσθηση ως η βάση της συναισθηματικής αγωγής του παιδιού.

Στη συνέχεια θα ακολουθήσει συζήτηση σχετικά με την απόφαση επιλογής δυο μόνο υποθεμάτων από τα παραπάνω, καθώς ο χρόνος που διαθέτουμε δεν επαρκεί για την ανάλυση και των τριών κριτικών ερωτημάτων που θα προκύψουν από αυτά. Υποθέτουμε ότι θα επιλεγούν **το πρώτο και τρίτο υπόθεμα** με αποτέλεσμα να έχουμε τα κάτωθι κριτικά ερωτήματα:

- I. Ποιοι νομίζετε είναι οι παράγοντες που προωθούν ή λειτουργούν κατασταλτικά ως προς τη βίωση της ενσυναίσθησης;
- II. Γιατί η ενσυναίσθηση ως ικανότητα του γονέα (μητέρα ή πατέρα) βοηθάει τη σχέση του με το παιδί όσον αφορά σε μια πιο αποτελεσματική επικοινωνία;

Τέταρτο στάδιο

Επιλογή των έργων τέχνης και συσχέτισή τους με τα κριτικά ερωτήματα

Λαμβάνοντας υπόψη τα κριτικά ερωτήματα θα αναζητηθούν πέντε έργα τέχνης, από τα οποία οι εκπαιδευόμενοι γονείς θα επιλέξουν τρία ή τέσσερα που θα τους κεντρίσουν το ενδιαφέρον. Λαμβάνοντας υπόψη ένα από τα χαρακτηριστικά της ομάδας των εκπαιδευομένων, αυτό της πολιτισμικής ποικιλομορφίας, προτιμάται τα έργα τέχνης να είναι όλα πίνακες ζωγραφικής. Εκ των προτέρων αποκλείστηκαν από την εκπαιδευτρία λογοτεχνικά κείμενα, καθώς αυτή η επιλογή θα έθετε σε κίνδυνο την ομαλή εξέλιξη των διεργασιών της ομάδας. Αρκετοί γονείς μετανάστες δεν γνωρίζουν τη γραπτή μορφή της ελληνικής γλώσσας με πιθανό αποτέλεσμα την εμφάνιση δυσφορίας σε επιλογή λογοτεχνικού έργου.

Από την άλλη, τα συγκεκριμένα έργα επελέγησαν όχι μόνο για την υψηλή αισθητική τους αξία, αλλά και επειδή μπορούν να γίνουν αφορμή για μια κριτική και εποικοδομητική συζήτηση στην ομάδα των γονιών. Πιο συγκεκριμένα, δυο εξ αυτών (Vincent van Gogh) ανήκουν στο ρεύμα του μεταϊμπρεσιονισμού, το οποίο αναπτύχθηκε περίπου στα τέλη του 19ου αιώνα αμέσως μετά το κίνημα του Ιμπρεσιονισμού. Τα έργα των μεταϊμπρεσιονιστών ζωγράφων διακρίνονται από έντονη παρουσία συναισθηματικών «πινελιών». Γίνεται αντιληπτό πως η κύρια έννοια του Βαν Γκογκ δεν ήταν απλώς η αναπαράσταση των πραγμάτων και αντικειμένων, αλλά η συναισθηματική έκφραση του ιδίου δια των χρωμάτων και σχημάτων καθώς και η επιθυμία του για την μετάδοση του συναισθηματισμού στους άλλους (Gombrich, 1998).

Τα υπόλοιπα έργα ανήκουν σε καλλιτεχνικά ρεύματα όπως ο ρεαλισμός και το Αρ Νουβό. Στα έργα που ανήκουν στο καλλιτεχνικό ρεύμα του ρεαλισμού η καθημερινότητα των ανθρώπων παρουσιάζεται χωρίς ωραιοποιήσεις ενώ τα έργα της νέας τέχνης διακρίνονται για την έντονη παρουσία χρωμάτων και διακοσμητικών σχημάτων.

Πίνακας 1: Παρουσίαση των έργων τέχνης

1 ^ο Έργο τέχνης	
Τίτλος	A Pair of Shoes
Ζωγράφος	Vincent van Gogh
Χαρακτηριστικά	Λάδι σε καμβά (45.7 x 55.2 cm)
Έτος	1888
Καλλιτεχνικό ρεύμα	Μεταϊμπρεσιονισμός: Επιδίωξη εκ μέρους των ζωγράφων να προσδώσουν μεγαλύτερο συναισθηματισμό στα έργα τους σε σύγκριση με τον Ιμπρεσιονισμό. http://www.wikiart.org/en/vincent-van-gogh/a-pair-of-shoes-1888
	
2 ^ο Έργο τέχνης	
Τίτλος	Μητέρα και παιδί με κόκκινη ποδιά
Ζωγράφος	Fougeron Andre (Φουζερόν Αντρέ)
Χαρακτηριστικά	Λάδι σε μουσαμά (70 x 60 εκ.)
Έτος	1944
Καλλιτεχνικό ρεύμα	Κυβισμός (ίσως) Δεν στάθηκε δυνατό να εντοπιστεί το καλλιτεχνικό ρεύμα στο οποίο ανήκει το συγκεκριμένο έργο.

http://www.nationalgallery.gr/site/content.php?sel=247&artwork_id=74618

3^ο Έργο τέχνης

Τίτλος

FirstStepsafterMillet

Ζωγράφος

VincentvanGogh

Χαρακτηριστικά

Λάδι σε καμβά (72.4 x 91.1 cm)

Έτος

1890

Καλλιτεχνικό ρεύμα

Μεταϊμπρεσιονισμός: Επιδίωξη εκ μέρους των ζωγράφων να προσδώσουν μεγαλύτερο συναισθηματισμό στα έργα τους σε σύγκριση με τον Ιμπρεσιονισμό.

<http://images.metmuseum.org/CRDImages/ep/web-large/DP124808.jpg>

4^ο Έργο τέχνης

Τίτλος

Mother and Child (Λεπτομέρεια από το Three Ages of Woman)

Ζωγράφος

Gustav Klimt

Χαρακτηριστικά

Έτος

1905

Καλλιτεχνικό ρεύμα

Αρ Νουβό (Νέα Τέχνη): Οι καλλιτέχνες αυτού του κινήματος συχνά χρησιμοποιούν διακοσμητικά σχήματα, μοτίβα λουλουδιών, αραβικά και γραμμικά ελικοειδή σχήματα.

<http://www.klimtgallery.org/Mother-and-Child.html>

5^ο Έργο τέχνης

Τίτλος

TheNewBonnet

Ζωγράφος

FrancisWilliamEdmonds

Χαρακτηριστικά

Λάδι σε καμβά (63.5 x 76.5 cm)

Έτος

1858

Καλλιτεχνικό ρεύμα

Ρεαλισμός: Παρουσίαση του θέματος όπως ακριβώς είναι, χωρίς ωραιοποίηση. Διακρίνονται όμορφες φωτοσκιάσεις και ζωντανά χρώματα.

<https://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/1975.27.1/>

Αναμενόμενα αποτελέσματα από την παρατήρηση των έργων τέχνης

Σκοπός της επιλογής και της παρατήρησης του πρώτου έργου τέχνης (A Pair of Shoes, Vincent van Gogh, 1888) είναι οι εκπαιδευόμενοι να κατανοήσουν την έννοια της ενσυναίσθησης και εν συνεχεία να ανακαλύψουν τους παράγοντες, οι οποίοι προωθούν ή λειτουργούν κατασταλτικά ως προς τη βίωση της ενσυναίσθησης (πρώτο κριτικό ερώτημα). Η επεξεργασία του εν λόγω πίνακα θα αρχίσει με την ερώτηση «Πώς μπαίνω στα παπούτσια του άλλου;». Οι εκπαιδευόμενοι θα αφεθούν να αναζητήσουν εσωτερικά, με αφορμή την ερώτηση και την παρατήρηση των παπουτσιών συγχρόνως, τι θα τους ωθούσε ή σταματούσε να φορέσουν τα συγκεκριμένα παπούτσια.

Από την παρατήρηση και επεξεργασία του δεύτερου έργου τέχνης (Μητέρα και παιδί με κόκκινη ποδιά, Fougereon Andre, 1944) αναμένεται οι εκπαιδευόμενοι γονείς να ανακαλύψουν τους παράγοντες που προωθούν ή λειτουργούν κατασταλτικά ως προς τη βίωση της ενσυναίσθησης (πρώτο κριτικό ερώτημα) καθώς και να καταλάβουν τον τρόπο που η ενσυναίσθηση ως ικανότητα του γονέα (στην προκειμένη περίπτωση της μητέρας) βοηθάει τη σχέση του με το παιδί (δεύτερο κριτικό ερώτημα). Συνεπώς, υποθέτουμε πως οι εκπαιδευόμενοι θα επικεντρωθούν στη στάση του παιδιού και της μητέρας. Από ό, τι φαίνεται υπάρχει «ταύτιση» μεταξύ τους, δηλαδή η μητέρα συμπάσχει με το παιδί της, το καταλαβαίνει και μπαίνει στη θέση του. Ακόμα, υποθέτουμε πως θα παρατηρήσουν το χέρι της μητέρας, το οποίο λειτουργεί ως ομπρέλα προστασίας και ασφαλείας για το παιδί της.

Ο τρίτος πίνακας ζωγραφικής (First Steps after Millet, Vincent van Gogh, 1890) συνδέεται και με τα δυο κριτικά ερωτήματα, τα οποία ετέθησαν στην αρχή της διαδικασίας. Από την παρατήρησή του υποθέτουμε πως οι εκπαιδευόμενοι γονείς θα επικεντρωθούν στη στάση και των δυο γονιών ως προς το μικρό παιδί τους. Η μητέρα εμφανίζεται υποστηρικτική και ενθαρρυντική, χαρακτηριστικά τα οποία βοηθούν το παιδί της να προχωρήσει σίγουρο στα πρώτα του βήματα. Επίσης, η στάση της υποδεικνύει πως διαθέτει την ικανότητα της ενσυναίσθησης καθώς εμπνέει στο παιδί της την ασφάλεια και την εμπιστοσύνη που εκείνο χρειάζεται. Ακόμα, υποθέτουμε πως οι εκπαιδευόμενοι γονείς θα επικεντρωθούν και στη στάση του πατέρα, ο οποίος έχει αφήσει στην άκρη τα εργαλεία της δουλειάς του και έχει «κατέβει» στο επίπεδο του μικρού παιδιού του. Αυτή η στάση παραπέμπει σε έναν άνθρωπο που γνωρίζει να μπαίνει στη θέση του άλλου. Επομένως, οι εκπαιδευόμενοι θα παρατηρήσουν πως η επικοινωνία του πατέρα με το παιδί του βασίζεται στην ενσυναίσθηση καθώς εκείνος γνωρίζει καλά τις ανάγκες του μικρού του.

Ο τέταρτος επιλεγμένος πίνακας ζωγραφικής (Mother and Child, Gustav Klimt, 1905) συνδέεται με το πρώτο και δεύτερο κριτικό ερώτημα. Σκοπός της παρατήρησής του είναι να ανακαλύψουν οι εκπαιδευόμενοι γονείς τους παράγοντες που προωθούν ή λειτουργούν κατασταλτικά ως προς την βίωση της ενσυναίσθησης. Ακόμα, να κατανοήσουν πως η ενσυναίσθηση ως ικανότητα της μητέρας βοηθάει στη σχέση που θα διαμορφώσει ή θα χτίσει με το παιδί της. Αναμένεται οι εκπαιδευόμενοι να επικεντρωθούν στην απόλυτη ταύτιση της μητέρας με το παιδί της, αλλά και στην προστατευτική στάση της μητέρας, η οποία φαίνεται στο χέρι που ακουμπάει στην πλάτη του παιδιού της. Ακόμα ένα σημαντικό στοιχείο είναι το κεφάλι της μητέρας, το οποίο ακουμπάει χαλαρά πάνω στο μικρό κεφαλάκι του παιδιού. Θεωρούμε πως αυτή η νοητική ή εγκεφαλική ταύτιση της μητέρας με το παιδί της θα κεντρίσει το ενδιαφέρον των γονιών ως προς την κατανόηση της φύσης της ενσυναίσθησης. Διότι, η ενσυναίσθηση πρώτα από όλα είναι μια ικανότητα εγκεφαλική. Δεν μπορούμε να μπούμε στη θέση του άλλου εάν πρώτα εγκεφαλικά δεν έχουμε επεξεργαστεί τη θέση στην οποία βρίσκεται. Επιπλέον, αναμένουμε οι εκπαιδευόμενοι γονείς να προσέξουν ένα ακόμα σημαντικό στοιχείο, αυτό της ηλικίας παιδιού. Στόχος είναι να κατανοήσουν πως ο γονιός χρειάζεται να λειτουργεί και να διαπαιδαγωγεί το παιδί του με ενσυναίσθηση όταν αυτό είναι ακόμα πολύ μικρό. Έτσι, θα έχει δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για μια φυσιολογική συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού του βασισμένη στη συναισθηματική αγωγή.

Από την παρατήρηση του πέμπτου και τελευταίου επιλεγμένου έργου τέχνης (The New Bonnet, Francis William Edmonds, 1858) υποθέτουμε πως οι εκπαιδευόμενοι θα κατανοήσουν τον σημαντικό ρόλο της ενσυναίσθησης στις διαπροσωπικές σχέσεις, ειδικά στα μέλη της οικογένειας, και τους παράγοντες που επηρεάζουν τη βίωση και εκδήλωση αυτής. Επομένως, ο πίνακας αυτός

συνδέεται και με τα δυο κριτικά ερωτήματα. Παρατηρώντας τον πίνακα υποθέτουμε πως οι εκπαιδευόμενοι γονείς θα επικεντρωθούν στη χαρά που νιώθει η νεαρή κυρία, η οποία «επεξεργάζεται» με το καινούργιο καπέλο της. Επίσης, να δουν πως η χαρά της δεν αντιλαμβάνεται από τους παραβρισκόμενους στο δωμάτιο, στοιχείο που δείχνει ότι δεν έχουν την ικανότητα να μπουν στην θέση της και να βιώσουν τα συναισθήματά της.

Πίνακας 2:Συσχετισμός έργων τέχνης με τα κριτικά ερωτήματα

ΕΡΓΑ ΤΕΧΝΗΣ		ΚΡΙΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ	
		Πρώτο κριτικό ερώτημα	Δεύτερο κριτικό ερώτημα
1	A Pair of Shoes Vincent van Gogh, 1888	x	
2	Μητέρα και παιδί με κόκκινη ποδιά. FougeronAndre, 1944	x	x
3	First Steps after Millet, Vincent van Gogh, 1890	x	x
	Mother and Child, Gustav Klimt, 1905	x	x
5	The New Bonnet, Francis William Edmonds, 1858	x	x

Τα έργα τέχνης θα παρουσιαστούν όλα στους εκπαιδευόμενους γονείς και υποθέτουμε ότι η πλειοψηφία αυτών θα συμφωνήσουν και αποφασίσουν να επεξεργαστούν κριτικά τέσσερα από αυτά. Πιο συγκεκριμένα, υποθέτουμε ότι θα επιλέξουν τα εξής έργα: το πρώτο (A Pair of Shoes, Vincent van Gogh, 1888), το δεύτερο (Μητέρα και παιδί με κόκκινη ποδιά, Fougeron Andre, 1944), το τρίτο (First Steps after Millet, Vincent van Gogh, 1890) και το τέταρτο (Mother and Child, Gustav Klimt, 1905).

Πέμπτο στάδιο

Επεξεργασία των έργων τέχνης

A. Σε αυτό το στάδιο για την επεξεργασία των έργων τέχνης θα χρησιμοποιηθεί η σύντομη τεχνική, δηλαδή η *τεχνική Visible Thinking* (Perkins, 1994). Η συγκεκριμένη τεχνική επιλέχθηκε κυρίως επειδή διακρίνεται για την απλότητα και την ευελιξία στη χρήση της. Ακόμα ένας λόγος που επιλέχθηκε αυτή η τεχνική είναι τα χαρακτηριστικά της ομάδας των εκπαιδευόμενων. Πιο συγκεκριμένα, η ομάδα αποτελείται από γονείς, οι οποίοι είναι πολυάσχολοι και δεν διαθέτουν περισσότερο χρόνο για την εφαρμογή της άλλης τεχνικής. Οι συναντήσεις μας στο πλαίσιο του προγράμματος θα έχουν διάρκεια δυόμιση ωρών η κάθε μια με αποτέλεσμα η εφαρμογή της μεθόδου να πραγματοποιηθεί σε τρεις συνεχόμενες συναντήσεις.

Τα τέσσερα έργα που υποτίθεται επιλέχθηκαν από τους εκπαιδευόμενους **θα δοθούν ένα - ένα προς παρατήρηση** κατά την διάρκεια της οποίας θα ακολουθήσουν ερωτήσεις καθοδηγητικού και ανιχνευτικού χαρακτήρα όπως: (1) Τι είναι αυτό που βλέπετε; (2) Τι συμβαίνει; (3) Τι παρατηρείς/είτε που σε/σας κάνει να το λες/λέτε αυτό; (4) Τι σε/σας κάνει να αναρωτιέσαι/έστε; (5) Ποιους προβληματισμούς σου/σας προκαλεί; κτλ.

B. Στη συνέχεια και έπειτα από την ολοκλήρωση του προηγούμενου σταδίου (παρατήρηση των τεσσάρων έργων τέχνης) θα ζητηθεί από τους εκπαιδευόμενους γονείς να δώσουν απαντήσεις και στα δυο κριτικά ερωτήματα, τα οποία τέθηκαν στα πρώτα στάδια της παρούσας εργασίας. Για τις εκπαιδευτικές ανάγκες αυτής της φάσης θα χρησιμοποιηθεί η μέθοδος της ομαδοσυνεργατικής μάθησης και οι εκπαιδευόμενοι θα εργαστούν στις ίδιες ομάδες όπως είχε γίνει στο πρώτο στάδιο. Όλες οι απαντήσεις που θα δοθούν θα καταγραφούν στον πίνακα.

Έκτο στάδιο

Πραγματοποίηση κριτικού αναστοχασμού

Το τελευταίο αυτό στάδιο είναι πάρα πολύ σημαντικό διότι από τις διαδικασίες που εμπλέκονται σε αυτό θα γίνει η αξιολόγηση/αποτίμηση του κριτικού τρόπου σκέψης των εκπαιδευομένων γονιών σχετικά με τα κριτικά ερωτήματα που τέθηκαν στο πρώτο στάδιο της μεθόδου. Ιδιαίτερη σημασία σε αυτό το σημείο θα δοθεί στο κατά πόσο έχουν μεταβληθεί οι αρχικές αντιλήψεις των εκπαιδευομένων γονέων σχετικά με την ενσυναίσθηση και τον ρόλο αυτής της σχέσης τους με τα παιδιά.

Η αποτίμηση/αξιολόγηση της κριτικής σκέψης των εκπαιδευομένων – για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα - θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί βάσει της *Κλίμακας Αποτίμησης της Κριτικής Σκέψης* (ARTiT, 2012). Σκοπός της συγκεκριμένης κλίμακας είναι να καταστεί εφικτή η ποσοτική σύγκριση της κριτικής σκέψης των εκπαιδευομένων στην αρχή και στο τέλος της εφαρμογής της μεθόδου. Στην περίπτωση μας θα γίνει σύγκριση των απόψεων των εκπαιδευομένων για την ενσυναίσθηση όπως διατυπώθηκαν στα κείμενά τους πριν την επεξεργασία-μεσολάβηση των έργων τέχνης και μετά από αυτήν.

Συμπεράσματα

Στην παρούσα εργασία έγινε προσπάθεια δημιουργίας ενός υποθετικού σεναρίου εφαρμογής της μεθόδου *Μετασχηματίζουσα μάθηση* μέσα από την αισθητική εμπειρία σε ομάδα εκπαιδευομένων γονέων στο πλαίσιο του προγράμματος «Σχολές γονέων». Η διδασκαλία σχεδιάστηκε ακολουθώντας τα στάδια της μεθόδου και υιοθετώντας την τεχνική *Visible Thinking* για την επεξεργασία των έργων τέχνης.

Διαπιστώνεται πώς η υποθετική εφαρμογή ενέχει πολλές πιθανότητες σφάλματος, καθώς ο εκπαιδευτικός ως υποθετικός εφαρμοστής δημιουργεί με άξονα τις δικές του γνώσεις και εμπειρίες. Ειδικότερα, φαντάζεται την εξέλιξη της όλης διδακτικής διαδικασίας και την καταγράφει βάσει υποθετικών βιωματικών αλληλεπιδράσεων και ερεθισμάτων. Επομένως, τα αποτελέσματα του σεναρίου θα διέφεραν σημαντικά από τα αποτελέσματα εφαρμογής αυτού σε πραγματικό τόπο και χρόνο. Η διαφορά έγκειται στο γεγονός πως στην πραγματική εφαρμογή από το πρώτο κίολας στάδιο της μεθόδου ίσως τα πράγματα να έπαιρναν άλλη τροπή. Για παράδειγμα, οι απόψεις των εκπαιδευομένων θα διέφεραν σημαντικά από αυτές που διατυπώθηκαν στην παρούσα εργασία με αποτέλεσμα τη διατύπωση άλλων υποθεμάτων και κριτικών ερωτημάτων.

Διαπιστώνεται, ακόμα, ότι η εν λόγω μέθοδος ναι μεν σχεδιάζεται – με αφορμή ορισμένες εσφαλμένες παραδοχές – από τον εκπαιδευτικό, αλλά η έκβασή της εξαρτάται σε μέγιστο βαθμό από σημαντικούς διαφοροποιητικούς παράγοντες (Σε αυτήν την περίπτωση με τον όρο διαφοροποιητικοί παράγοντες εννοούνται εκείνοι οι παράγοντες που συμβάλλουν στην αποκόμιση διαφορετικών αποτελεσμάτων ανάλογα με το πού, πώς και πότε της εφαρμογής της μεθόδου) όπως είναι τα χαρακτηριστικά της ομάδας των εκπαιδευομένων, η σχέση τους με την εκπαιδευτήρια, τα κίνητρα συμμετοχής σε αντίστοιχα προγράμματα κτλ.

Διαπιστώνεται, τέλος, ότι η διαδρομή που ακολουθήθηκε για την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας ήταν αποκαλυπτική ως προς τις μαθησιακές δυνατότητες που παρέχουν τα έργα τέχνης όχι μόνο στους εκπαιδευομένους, αλλά και στον ίδιο τον εκπαιδευτή. Πιο συγκεκριμένα, (1) η αναζήτηση του κατάλληλου έργου τέχνης βάσει ορισμένων κριτηρίων, (2) η στοχαστική διεργασία με σκοπό την ανακάλυψη στοιχείων που θα κεντρίσουν το ενδιαφέρον των εκπαιδευομένων, και (3) η καλλιέργεια της ενσυναίσθησης κάθε φορά που ο εκπαιδευτής προσπαθεί να αισθανθεί σας εκπαιδευόμενος παρατηρώντας το έργο τέχνης, αποτελούν τα σημαντικότερα ενθαρρυντικά παράγωγα για την εφαρμογή σε πραγματικό εκπαιδευτικό περιβάλλον της μεθόδου *Μετασχηματίζουσα μάθηση μέσα από την αισθητική εμπειρία*.

Βιβλιογραφία

- Altman, H. (1983). Effects of empathy, warmth and genuineness in the initial counselling interview. *Counsellor Education and Supervision*, 12, 225-228.
 ARTiT (2012). *Η Μεθοδολογία και τα Εκπαιδευτικά Υλικά του ARTiT*. Ανακτήθηκε από <http://www.artit.eu>.

- Brems, D., Baldwin, J., & Baxter, S. (1993). Empirical evaluation of a self-psychologically oriented parent education program. *Family Relations*, 42, 26-30.
- Gombrich, E. H. (1998). *Το χρονικό της τέχνης*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
- Guerney, B. G. (1988). Family relationship enhancement: A skill training approach. Στο L.A. Bond & B.M. Wagner (Eds.), *Families in transition: Primary prevention programs that work*. Newbury Park, CA: Sage.
- Hepworth, D. W. & Larsen, J. A. (1993). *Direct social work practice: Theory and skills* (4th edition). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Kohut, H. (1984). *How does analysis cure?* Chicago University Press.
- Κόκκος, Α. (2005). *Μεθοδολογία Εκπαίδευσης Ενηλίκων*. Τόμος Α. Πάτρα: Εκδόσεις ΕΑΠ.
- Κόκκος, Α. (2009). *Μετασηματιζουσα μάθηση μέσα από την αισθητική εμπειρία: Θεωρητικό πλαίσιο και μέθοδος εφαρμογής*. 8^η Διεθνής Συνδιάσκεψη για τη Μετασηματιζουσα Μάθηση. Βερμούδες, 18-20/11/2009.
- Κόκκος, Α. (2011). *Σύγχρονες προσεγγίσεις της εκπαίδευσης ενηλίκων: Οδηγός μελέτης για τη Θ.Ε. ΕΚΕ 52*. Πάτρα: Εκδόσεις ΕΑΠ.
- Leahy, M. M. (1991). Child sexual abuse: Origins, dynamics, and treatment. *Journal of the American Academy of Psychoanalysis*, 19, 385-395.
- Martin, H. (1976). *The abused child: A multidisciplinary approach to developmental issues and treatment*. Cambridge, MA: Ballinger.
- Μέγα, Γ. (2011). Η τέχνη στο σχολικό σύστημα ως στοχαστική διεργασία. Στο Κόκκος, Α. και συνεργάτες. *Εκπαίδευση μέσα από τις τέχνες* (21-67). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Perkins, D. N. (1994). *The intelligent eye: Learning to think by looking at art* (Vol. 4). Getty Publications.
- Stern, D. (1989). *The interpersonal world of the infant*. New York: Basic Books.
- Strayer, J., & Roberts, W. (2004). Children's anger, emotional expressiveness, and empathy: Relations with parents' empathy, emotional expressiveness, and parenting practices. *Social Development*, 13(2), 229-254.
- Τσιμποκλή, Α., Φίλιπς, Ν. (2010). Σχεδιασμός Διδακτικής Ενότητας. Στο Κόκκος Α. & Κουτρούμπα Κ. (Επιμ.). *Εκπαίδευση Εκπαιδευτών Ενηλίκων. Πρόγραμμα Δια Βίου Εκπαίδευσης από Απόσταση-Εκπαιδευτικό Υλικό Διάρκειας 100 Ωρών (3η Διδακτική Ενότητα)*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ-ΙΔΕΚΕ.

Διευθύνσεις - URL Έργων Τέχνης

- <http://www.wikiart.org/en/vincent-van-gogh/a-pair-of-shoes-1888>
- http://www.nationalgallery.gr/site/content.php?sel=247&artwork_id=74618
- <http://images.metmuseum.org/CRDImages/ep/web-large/DPI24808.jpg>
- <http://www.klimtgallery.org/Mother-and-Child.html>
- <https://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/1975.27.1/>